

Отримано: 12.09.2020 р.

Прорецензовано: 06.10.2020 р.

Прийнято до друку: 21.10.2020 р.

e-mail: history.volyn@gmail.com

trofymovych@hotmail.com

l.trofymovych@hotmail.com

DOI: 10.25264/2409-6806-2020-30-29-35

Антонюк Я., Трофимович В., Трофимович Л. Органи безпеки ОУН(м) у період Другої світової війни (1940 – 1944). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Острог, 2020. Вип. 30. С. 29–35.

УДК 94(477.82): 329.17 «1940/1944»

Ярослав Антонюк, Володимир Трофимович, Лілія Трофимович**ОРГАНИ БЕЗПЕКИ ОУН(М) У ПЕРІОД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ
(1940 – 1944)**

У статті з'ясовано, що органи безпеки ОУН(м) виникли в лютому 1940 р. на території Генерального губернаторства. Влітку 1941 р. почалася розбудова зазначеної мережі в Україні. Своєю структурою вона нагадувала розвідку ОУН 1930-х рр. Доведено, що органи безпеки ОУН(м) зазнали влітку 1943 р. поразки у протистоянні з Службою безпеки ОУН (бандерівців) та остаточно зникли восени 1944 р.

Ключові слова: органи безпеки ОУН(м), ПУН, СБ ОУН, бандерівці, мельниківці, протистояння, розвідка, контррозвідка, агентура.

Yaroslav Antoniuk, Volodymyr Trofymovych, Liliya Trofymovych**OUN(M) SECURITY BODIES DURING THE SECOND WORLD WAR (1940 – 1944)**

The article analyzes the activities of the security bodies of the Organization of Ukrainian Nationalists of the Melnyk direction during the Second World War. It was proven that the bodies were created by some former OUN intelligence officers, who were led by Yaroslav Haivas, in February 1940 on the territory of the General Government. In March 1941, the counterintelligence group, which was involved in identifying Bandera's agents, of the sub-unit was separated. In the summer of 1941, the development of the OUN(M) security bodies network had begun on the territory of Western Ukraine. They resembled the OUN intelligence of the 1930-s by their structure. They reached the greatest development in southern Volyn. In the autumn of 1941, Melnyk security bodies extended their influence on Ukrainian lands to the east of Zbruch. Faced with German repression, they did not dare to confront the armed resistance, considering it was hopeless. Melnyk's security bodies had high hopes for achieving strong positions in the occupation administration. They primarily focused on the Ukrainian Auxiliary Police. The development of the OUN(M) cells was slow even in the Western Ukraine. It mostly occurred in the towns controlled by Germans. The article clarified that Melnyk's counterintelligence forces sometimes managed to identify and even eliminate individual Bandera agents. However, they could not effectively resist the much stronger OUN (Bandera) Security Service. In the summer of 1943, Melnykivtsi were finally defeated in that confrontation. Banderites surrounded a few armed formations of the OUN(M) and attached them to the Ukrainian Insurgent Army. After those events the Melnyk movement started to decline. The last OUN(M) security service boivka operated until the autumn of 1944 in the Drohobych region.

Key words: security bodies OUN(M), PUN, SB OUN, Banderivtsi, Melnykivtsi, confrontation, intelligence, counterintelligence, agency.

Максимальне відкриття українських архівів у поєднанні з динамічним розвитком історичних досліджень створили передумови для вивчення раніше невідомих проблем. Однією з таких є діяльність органів безпеки Організації Українських Націоналістів мельниківського напрямку – ОУН(м). Її вирішення допоможе заповнити прогалину у дослідженнях українського національного визвольного руху періоду Другої світової війни.

До цього часу нема жодної публікації, присвяченій безпосередньо зазначеній темі. Серед українських істориків окремі аспекти діяльності органів безпеки ОУН(м) вивчали Дмитро Веденєєв, Геннадій Биструхін, Василь Ільницький, Олександр Кучерук та Богдан Зек, а серед польських – Марцін Маєвський. Тому зазначена стаття поєднує їхні наукові напрацювання зі значною кількістю вперше введених до наукового обігу архівних джерел. Прагнення провести об'єктивний аналіз зібраної ін-

формації та розкрити раніше невідому сторінку діяльності українського націоналістичного підпілля визначили мету цього дослідження.

Початком діяльності органів безпеки ОУН (мельниківців) (Авт. – назва походить від голови ПУН Андрія Мельника) можна вважати створення у лютому 1940 р. прибічниками Степана Бандери власного Революційного проводу. Більшість співробітників СБ на чолі з Миколою Лебедем підтримали бандерівців. Лише незначна частина залишилася на стороні ОУН(м) та стала основою розбудови її розвідки. Головним серед них був Ярослав Гайвас («Камінь») [45, арк. 53; 51, арк. 383]. Зиновій Книш згадував про той період в Кракові: «Перше, що зробили бандерівці – старалися залишити своїх інформаторів у наших рядах. Не дуже це й трудно, бо в початках позначилася велика пливкість членства, доволі довгий час годі було з певністю сказати, хто наш, а хто бандерівець. Люди вагалися, не були ще, ані добре зорієнтовані, ані цілком рішені в один чи в другий бік – сьогодні був у нас, а завтра перейшов до бандерівців і навпаки». У відповідь на це мельниківці обрали тактику «мінімальної конспірації», що спричинило відкликання бандерівською СБ багатьох своїх агентів [58, с. 73-74].

Винним у розколі ОУН мельниківська розвідка оголосила Ріко Ярого («Карпата»), який намагався таким чином приховати привласнення коштів, виділених Абвером [39, арк. 9]. Також було посилено внутрішню дисципліну й нанесено удар по ворожим агітаторам всередині мережі. Під Революційний Суд потрапив організаційний референт Українського центрального комітету (УЦК) у Кракові Осип Бойдуник («Денис»), який активно виступав за примирення між оунівцями [50, арк. 296].

Улітку 1940 р. протистояння між обома гілками ОУН на території Генерал-Губернаторства досягло свого апогею. Мельниківська розвідка розглядала можливість ліквідації Степана Бандери, Миколи Лебеда та Івана Равлика шляхом застосування вибухівки або отрути [23, с. 139]. При цьому виконавці повинні були діяти під виглядом агентури НКВС чи польського підпілля [70, с. 284].

Зі сторони мельниківців навіть здійснювалися напади на штаби бандерівської СБ. Один із таких відбувся 13 серпня 1940 р. у Кракові стосовно будівлі на вулиці Зеленої, ч. 26. Зиновій Книш згадував: «Ми зайняли організаційну домівку, з канцеляріями, касою, розвідною картотекою, фотографічною, хімічною лабораторіями, циклостилевим видавництвом, магазином паперу й усяких товарів». Переглядаючи здобуті папери, мельниківці несподівано натрапили на протоколи допиту Ярослава Горбового («Буя») [59, с. 254, 371]. 31 серпня 1940 р. голова ПУН Андрій Мельник розпорядився щодо цієї справи провести Революційний Трибунал. 27 вересня того ж року він зібрався без обвинуваченого. За його рішенням Ярослава Горбового було виключено зі складу ОУН «з присудом моральної смерти» [61, с. 118-119].

За версією Степана Мудрика («Мечника»), цією акцією мельниківці завадили бандерівській СБ завершити допит Ярослава Горбового та використати його свідчення [66, с. 237]. Підслідного та шефа СБ Миколу Арсенича на залізничній станції в Ряшеві затримали співробітники гестапо. Після цього Ярослав Горбовий потрапив до концтабору «Аушвіц», де невдовзі загинув на будівництві барака [61, с. 119]. У свою чергу лідери мельниківської розвідки зазнавали нападів бандерівської СБ. На початку листопада 1940 р. у Кракові «невідомими» було побито керівника розвідки Теодора Яцуру («Крука»). Скло з розбитих окулярів потрапило йому до лівого ока та викликало запалення очного нерва. Того ж місяця Ярославу Гайвасу у Холмі вдалося вчасно помітити небезпеку, непомітно вийти з ресторану та уникнути побиття бандерівцями [58, с. 87, 89].

Про структуру мельниківських розвідувальних і контррозвідувальних органів відомо небагато. Загалом вони нагадували розвідувальну референтуру ОУН 1930-х рр. Загальне керівництво здійснював Ярослав Гайвас. Розвідувальну референтуру в Кракові очолював Теодор Яцура. У березні 1941 р. з її складу виокремилася контррозвідувальна підреферентура на чолі з Віктором Пилипчуком («Вітею») [59, с. 266].

Улітку 1941 р. на Західній Україні розпочалася розбудова мережі мельниківської «Безпеки» (Авт. – вживалася також попередня назва – «розвідувальна референтура») [1, арк. 10]. Вона передбачала територіальну вертикаль: станиці (Авт. – кожна охоплювала 2-3 села) – районних (Авт. – 3-10 станиць, близько 30 членів) – повітових – окружних – обласних «екзекутив», а також крайових інспекторатів (Авт. – найбільш впливовими були Галицький та Волинський). Починаючи з районного рівня та вище, передбачався розвідувальний відділ [47, арк. 6, 38-39]. У Рівненській обласній «екзекутиві» референтуру «Безпеки» очолював «Терміт», Дубенському повіті – Костянтин Копиловський («Котьо»), Кременецькому – Іван Никитюк («Богун»), Рогатинському – Євген Бачинський [1, арк. 3-4; 16, арк. 21; 26, арк. 120; 28, арк. 270; 30, арк. 216; 47, арк. 4, 11; 49, арк. 8].

Під час відступу Червоної армії мельниківцям вдалося захопити частину радянських та навіть колишніх польських архівів [65, с. 64]. Референт розвідки Чортківської округи ОУН (м) Мирон Гнатюк розшукав через інформаторів у м. Товсте (Тернопільщина) архів повітового старости. Невдовзі його вилучили та відправили до Крайової «екзекутиви» ОУН (м) [15, арк. 32].

Увесь цей час не припинялося протистояння між бандерівцями та мельниківцями [11, арк. 121]. Навіть заклик митрополита Андрея Шептицького про примирення з пропозицією розпочати переговори в соборі св. Юра не вплинув на ситуацію [38, арк. 172-173]. Кожна сторона боролася за місцеві осередки ОУН та залучення на свій бік молоді. Цей процес був особливим для кожного регіону. На одних територіях він проходив гостро, а на інших - доволі спокійно. Наприклад, мережа ОУН Заставнівського р-ну (Північна Буковина) розділилася на бандерівську та мельниківську лише у лютому 1943 р. [19, арк. 15].

Особливої запеклості протистояння набуло після вбивства 30 серпня 1941 р. в Житомирі членів ПУН Омеляна Сеника («Грибівського») та Миколу Сціборського («Рокоша»). Мельниківці вважали, що це здійснили бандерівці [35, арк. 165; 71, с. 235]. Існує також версія, що до теракту причетні агенти НКВС [57, с. 41]. Зрештою, він мав для бандерівців лише негативні наслідки – радикалізація конфлікту з мельниківцями та розгортання німецьких репресій [9, арк. 194].

Восени 1941 р. мельниківські похідні групи почали створювати свою мережу на теренах східніше Збруча. У тому числі місцеві осередки Безпеки. Зазвичай, їх очолювали керівники поліції. На Чернігівщині цим напрямком роботи займався шеф поліції Григорій Захвалинський, а в Димерському р-ні (Київщина) – Ярослав Станкевич. Одним із головних їх завдань було стеження за діями місцевих бандерівців [29, арк. 216; 32, арк. 15]. Стосовно німців мельниківці дотримувалися лояльності. Вважали, що збройне повстання неминуче призведе до тисяч безневинних жертв та сприятиме більшовикам [11, арк. 103; 34, арк. 21; 36, арк. 8]. Використовуючи сприятливі умови, мельниківці розгорнули на східних теренах активну діяльність. Нерідко маючи більший вплив, ніж бандерівці. Одному з мельниківців вдалося у листопаді 1941 р. влаштуватися на посаду директора Київського кооперативного банку. Протягом місяця він таємно передав підпіллю 13 тис. крб. Після цього перейшов на нелегальне становище та виїхав до Львова [42, арк. 87]. У лютому 1942 р. мельниківська Безпека влаштувала втечу з Козятинської в'язниці надрайонного провідника Юрія Карпенка [4, арк. 31]. Подібні випадки, а також успішний розвиток підпільної мережі непокоїли німців. Наслідком цього стала хвиля репресій на сході стосовно мельниківців. Наприклад, гестапівцями у Києві був заарештований слідчий кримінальної поліції та водночас референт розвідки при Крайовому інспектораті «Схід» – Роман Біда («Гордон»). У лютому 1942 р. його розстріляли в Бабиному Яру [10, арк. 80-81].

На теренах Західної України ставлення мельниківців до німців було ще більш лояльним. Протягом літа – осені 1941 р. вони зайняли ключові посади у поліції та адміністрації багатьох міст [2, арк. 31зв; 3, арк. 78; 4, арк. 345; 31, арк. 22]. Наприклад, у Володимир-Волинську мельниківці взяли під контроль міську управу, «крипо» (нім. – Kriminal polizei – кримінальна поліція) та районну поліцію [60, с. 25-26]. Навіть за очевидної ситуації розгортання німцями репресій щодо українців мельниківці не зважилися перейти до збройної боротьби з ними [24, арк. 2]. У звіті референта Безпеки Рівненського обласної «екзекутиви» ОУН(м) «Терміта» від 5 грудня 1941 р. повідомлялося про наростання невдоволення українського населення діями німецької окупаційної адміністрації. Увага зосереджувалася на закритті шкіл, осередків «Просвіти», молодіжної організації «Січ» та жіночих товариств. Зазначалося, що німецькі чиновники поводяться зверхньо щодо місцевого населення. Б'ють нагайками навіть секретарів районних управ. Привселюдно розстрілюють місцевих жителів біля рідних сіл. Щоденно сотні українців гинуть від голоду та холоду у таборах для військовополонених. Для залягодження ситуації «Терміт» пропонував створити спеціальну установу, яка б регулювала усі непорозуміння між українцями та німцями [1, арк. 10]. Така нерішуча позиція була головною причиною слабкості мельниківців та відсутності значного впливу на українське населення.

Розвиток мережі ОУН(м) відбувався повільно та охоплював переважно підконтрольні німцям міста [56, с. 267-268]. Паралельно йшла розбудова територіальних органів Безпеки. У Львівському Крайовому інспектораті її очолював Василь Барницький, а згодом Юрій Соколовський («Утьо») [10, арк. 80-81; 26, арк. 120; 28, арк. 270; 45, арк. 67зв; 48, арк. 43, 49]. Весною 1942 р. референтуру Безпеки Станіславівської обласної «екзекутиви» очолював Андрухович, Дрогобицької округи – Мабур («Ігор») [56, с. 268-269]. Референтом розвідки Чернівецької обласної «екзекутиви» ОУН (м) був Володимир Задорович [20, арк. 25-26]. Нерідко посади суміщалися. Наприклад, Мирон Гнатюк

очолював на початку 1942 р. військово-розвідувальну референтуру Чортківської округи ОУН. Його робота відбувалася за трьома напрямками: радянське підпілля, польські організації, бандерівці [15, арк. 31-32; 46, арк. 19]. Для звітної документації мельниківська Безпека використовувала грифи таємності «тільки для керівництва» [37, арк. 296].

Найбільш розвиненою у цей час мережа мельниківської Безпеки була на Кременеччині [13, арк. 41]. Весною 1942 р. на території Бережечького р-ну діяло 10 «станцій». Загалом у районі нараховувалося 85-90 членів [47, арк. 5-6; 54, арк. 24]. Станичним розвідником ОУН (м) у с. Білогородка Вербського р-ну був Володимир Дворжак («Луговий»). Крім виконання безпосередніх завдань, він розмножував на ротаторі листівки та розповсюджував їх серед населення [30, арк. 216]. В м. Кременець було створено два розвідувальні «пункти зв'язку». Один розміщувався на «Дубенській рогатці» в приміщенні контори заготзерно, а інший – в приміщенні контори млина (біля місцевого костелу) [16, арк. 21]. У с. Лопушне Лановецького р-ну (Кременеччина) було проведено 4-місячний розвідувальний «вишкіл», який очолювала Тетяна Омелюсик. Заняття проходили щовечора в будинку місцевого мельниківця. Невдовзі згаданий вишкіл був виявлений німцями, а його учасників арештували [37, арк. 260; 49, арк. 5-6].

Головним напрямком контррозвідувальної роботи мельниківської Безпеки було виявлення бандерівської агентури [37, арк. 259; 47, арк. 38-39]. Наприклад, цим займався референт розвідки Кременецького повіту ОУН(м) Іван Никитюк («Бойцун») [16, арк. 21]. Ліквідації виявлених агентів здійснювали спеціальні боївки [25, арк. 37]. За версією бандерівців, одна з них вбила 20 серпня 1942 р. у Видраницькому лісі на Ратнівщині члена Володимирського окружного проводу ОУН «Зозуленка» [6, арк. 45]. На озброєнні боївки Тернопільської округи ОУН (м) були: 1 ручний кулемет, 3 револьвери, 5 автоматів, 15 гвинтівок і 30 гранат [47, арк. 8].

Незважаючи на локальні успіхи, мельниківська мережа значно поступалася бандерівській [37, арк. 126, 281-282]. Також вони зазнавала більших втрат у протистоянні. Переважно бандерівська СБ діяла шляхом індивідуальних терактів. Причиною більшості цих вбивств були звинувачення у співпраці з Гестапо [18, арк. 37, 118-119, 273-274; 27, арк. 21; 41, арк. 8; 73, арк. 19; 22, с. 165; 74, с. 123]. Меншою мірою це стосувалося агітації проти ОУН та УПА [16, арк. 3; 37, арк. 122; 69, с. 48-49].

Наприкінці 1942 – початку 1943 р.р. гостра фаза протистояння бандерівців та мельниківців закінчилася. При цьому останні зазнали поразки. Восени 1942 р. бандерівська СБ на Ковельщині змусила перейти на свою сторону місцеві мельниківські осередки [33, арк. 43]. На початку 1943 р. референт розвідки Кременецького повіту ОУН(м) Іван Никитюк («Бойцун») доповідав, що «бандерівці усе захопили в свої руки» [16, арк. 21]. У звіті СБ ОУН з Дубенщини за липень 1943 р. повідомлялося, що мельниківці після роззброєння деморалізовані та нарікають: «Вже добра не буде, коли молодики взяли верх» [72, арк. 4]. Інший бандерівський звіт з Карпатського краю за серпень 1943 р. описує важке становище мельниківців: «Не маючи розв'язки на важливі та пекучі питання дня, сходять до «еміграційної» неживої групи на взір УНР. Розкинені малими острівчиками, і то лиш по деяких повітах та містах, вдержують індивідуальні зв'язки, не проявляють ніякої діяльності та займаються інтригами і типовими мельниківськими «пропагандами» – плітками» [56, с. 272].

Улітку 1943 р. бандерівцями було роззброєно та частково долучено до УПА малочисельні збройні підрозділи мельниківців, які виникли на Кременеччині та Володимирщині [31, арк. 32; 21, с. 26-27; 55, с. 64-65]. Ліквідовувати дозволялося лише у випадку збройного опору [5, арк. 23]. Наприклад, 7 липня 1943 р. курінь УПА Петра Олійника («Енея») оточив сотню ОУН (м) Миколи Недзвещького («Хріна»). При цьому виникла незначна сутичка [16, арк. 16]. У ній загинув один мельниківець та ще один отримав поранення [44, арк. 113]. Решті запропонували повертатися додому або приєднатися до УПА. Стосовно останніх Максим Скорупський («Макс») згадував, що комендант СБ «Вовк» по черзі з кожним старшиною провів бесіду [68, с. 125; 64, с. 224]. Останній випадок роззброєння есбістами мельниківців відбувся восени 1943 р. в с. Полум'яне на Володимирщині [7, арк. 14]. Подібним чином 19 серпня 1943 р. на Рівненському Поліссі бандерівці вчинили з підрозділами Української Народно-Револьюційної Армії та наприкінці 1943 р. з Фронтом української революції на Кременеччині [12, арк. 83; 17, арк. 18; 40, арк. 113; 22, с. 139; 52, с. 30-31; 62, с. 42; 63, с. 571, 576; 67, с. 677; 71, с. 273]. У інструкції для СБ (Володимирщина) від 29 серпня 1943 р. зазначалося, що за певних обставин мельниківців варто вважати ворогами [53, арк. 20]. Наприклад, бандерівською Безпекою у цей час було ліквідовано Винниківського районного провідника ОУН (м) Богадана Киприна [47, арк. 71].

Восени 1943 р. есбісти уже не вбачали у мельниківцях серйозної небезпеки. У наказі коменданта запілля Луцького ВН СБ Федора Затовнюка («Мирона») від 15 жовтня того ж року стосовно них заборонялося проводити збройні акції. Порушникам загрожувало суворе покарання [63, арк. 125]. Водночас протидія мельниківській пропаганді продовжувалася. Протягом листопада 1943 р. це входило до головних завдань референта СБ Лановецького р-ну ОУН [14, арк. 127]. Мельниківець Анатолій Грицаюк згадував, що, остерігаючись зустрічі з бандерівською СБ, до березня 1944 р. переховувався на хуторі біля с. Обич (Шумщина) від усіяких «друзів» [71, с. 293]. У травні 1944 р. боївка СБ затримала на станції Черкаси біля Львова мельниківця Івана Лазурика. Його відвезли на допит в с. Якимчиці Комарнівського р-ну Львівської обл. [8, арк. 62зв]. Згідно спогадів Миколи Мамуса, одну з останніх боївок Безпеки ОУН(м) знищили восени 1944 р. в с. Вовче Турківського р-ну Дрогобицької обл. бандерівці [71, с. 237].

Таким чином, створення розвідувальних та контррозвідувальних органів ОУН(м) розпочалося у лютому 1940 р. Причиною цього стало відокремлення бандерівців, яких підтримала більшість співробітників СБ ОУН. Незначна частина, яка залишилася на стороні мельниківців, стала основою для розбудови розвідувальної референтури на чолі з Ярославом Гайвасом. У березні 1941 р. з її складу виокремилася контррозвідувальна підреферентура. Головним її завданням була протидія бандерівській агентурі.

Улітку 1941 р. почалася розбудова територіальної мережі органів безпеки ОУН(м). Вона охоплювала рівні: повітових – окружних – обласних «екзекутив», а також крайових інспекторатів. Найбільшого розвитку мережа безпеки ОУН(м) досягла на Кременеччині. Восени 1941 р. мельниківці поширили свій вплив на українські землі східніше Збруча. На цих теренах також діяли референти Безпеки обласного та крайового рівнів. Однак, зіткнувшись з німецькими репресіями, мельниківці не зважилися на збройний опір, вважаючи його безнадійним. Внаслідок такої нерішучої позиції та продовження співпраці з окупантом, вони не мали значної підтримки навіть у жителів Західної України. Розвиток осередків ОУН(м) проходив повільно та охоплював здебільшого підконтрольні німцям міста. За цих обставин референтура Безпеки діяла не скрізь. Нерідко траплялося суміщення посад керівників розвідки та військової справи.

Мельниківській контррозвідці вдавалося виявляти та навіть ліквідувати окремих бандерівських агентів. Однак, ефективно протистояти набагато сильнішій від себе СБ ОУН вона не змогла. До літа 1943 р. мельниківці остаточно зазнали від бандерівців поразки. На півдні Волині їхні малочисельні збройні підрозділи були оточені та приєднані до УПА. Після цього протистояння між бандерівцями та мельниківцями пішло на спад. Діяльність останньої боївки Безпеки ОУН(м) зафіксовано восени 1944 р. на території Турківського р-ну Дрогобицької обл.

Зазначене дослідження може стати основою для розкриття багатьох інших маловідомих сторінок діяльності ОУН(м).

Список використаних джерел та літератури:

1. Архів ОУН. О. Ольжича. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 237. 16 арк.
2. Архів Управління СБУ у Вінницькій області. Ф. 5. Спр. 1655. 160 арк.
3. Архів Управління СБУ у Вінницькій області. Ф. 5. Спр. 2764. 80 арк.
4. Архів Управління СБУ у Вінницькій області. Ф. 5. Спр. 22672. 416 арк.
5. Архів Управління СБУ у Волинській області. Ф. 4. Спр. 10584. 292 арк.
6. Архів Управління СБУ у Волинській області. Ф. 5. Спр. 4844. 136 арк.
7. Архів Управління СБУ у Волинській області. Ф. 5. Спр. 8194. Т. 1. 144 арк.
8. Архів Управління СБУ у Львівській області. Ф. 5. Спр. 20607. 235 арк.
9. Архів Управління СБУ у Львівській області. Ф. 5. Спр. 21668. 256 арк.
10. Архів Управління СБУ у Львівській області. Ф. 5. Спр. 23772. Т. 1. 281 арк.
11. Архів Управління СБУ у Львівській області. Ф. 6. Спр. 55028. 409 арк.
12. Архів Управління СБУ в Рівненській області. Ф. 5. Спр. 7689. 257 арк.
13. Архів Управління СБУ в Рівненській області. Ф. 11. Оп. 6. Спр. 5. 287 арк.
14. Архів Управління СБУ в Тернопільській області. Ф. 6. Спр. 26877. Т. 1. 286 арк.
15. Архів Управління СБУ в Тернопільській області. Ф. 7. Спр. 7181. 82 арк.
16. Архів Управління СБУ в Тернопільській області. Ф. 7. Спр. 10709. 84 арк.
17. Архів Управління СБУ в Тернопільській області. Ф. 7. Спр. 14967. 61 арк.
18. Архів Управління СБУ в Харківській області. Ф. 5. Спр. 31828. Т. 1. 291 арк.
19. Архів Управління СБУ в Чернівецькій області. Ф. 5. Спр. 7434. 385 арк.
20. Архів Управління СБУ в Чернівецькій області. Ф. 6. Спр. 3275. 33 арк.

21. Бондаренко К. Діяльність українських загонів самооборони на Волині, Буковині та у Галичині в роки Другої світової війни. *Україна – Польща: важкі питання*. Варшава, 1998. Т. 3: Матеріали III Міжнародного наукового семінару «Українсько-польські стосунки в роки Другої світової війни» (Луцьк. 20 – 22 травня 1998). С. 15 – 31.
22. Верига В. Втрати ОУН в часі Другої світової війни. Торонто, 1991. 206 с.
23. Веденєєв Д., Биструхін Г. Меч і тризуб. Розвідка і контррозвідка руху українських націоналістів та УПА. 1920-1945. Київ, 2006. 408 с.
24. Галузевий державний архів Служби безпеки України (ГДА СБУ). Ф. 1. Оп. 1. Спр. 842. 374 арк.
25. ГДА СБУ. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 2026. 239 арк.
26. ГДА СБУ. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 2486. 280 арк.
27. ГДА СБУ. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 2601. 304 арк.
28. ГДА СБУ. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 2621. 326 арк.
29. ГДА СБУ. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 2683. 301 арк.
30. ГДА СБУ. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 2699. 416 арк.
31. ГДА СБУ. Ф. 5. Оп. 1. Спр. 50970. Т. 1. 312 арк.
32. ГДА СБУ. Ф. 5. Оп. 1. Спр. 57644. 148 арк.
33. ГДА СБУ. Ф. 5. Оп. 1. Спр. 67424. 115 арк.
34. ГДА СБУ. Ф. 6. Оп. 1. Спр. 75135. 260 арк.
35. ГДА СБУ. Ф. 6. Оп. 1. Спр. 76081. 242 арк.
36. ГДА СБУ. Ф. 13. Оп. 1. Спр. 372. Т. 20. 275 арк.
37. ГДА СБУ. Ф. 13. Оп. 1. Спр. 372. Т. 32. 438 арк.
38. ГДА СБУ. Ф. 13. Оп. 1. Спр. 372. Т. 54. 329 арк.
39. ГДА СБУ. Ф. 13. Оп. 1. Спр. 376. Т. 9. 263 арк.
40. ГДА СБУ. Ф. 65. Оп. 1. Спр. С-9134. Т. 2. 243 арк.
41. ГДА СБУ. Ф. 71. Оп. 9. Спр. 104. 83 арк.
42. ГДА СБУ. Ф. 71. Оп. 9. Спр. 240. 296 арк.
43. ГДА СБУ. Ф. 71. Оп. 11. Спр. 58. Т. 6. 293 арк.
44. ГДА СБУ. Ф. 73. Оп. 1. Спр. 21. 292 арк.
45. ГДА СБУ. Ф. 73. Оп. 1. Спр. 39. 447 арк.
46. ГДА СБУ. Ф. 73. Оп. 1. Спр. 43. 163 арк.
47. ГДА СБУ. Ф. 73. Оп. 1. Спр. 565. 116 арк.
48. ГДА СБУ. Ф. 73. Оп. 1. Спр. 567. 110 арк.
49. ГДА СБУ. Ф. 73. Оп. 1. Спр. 577. 69 арк.
50. Галузевий державний архів Служби зовнішньої розвідки України (ГДА СЗРУ). Ф. 1. Спр. 10937. Т. 1. 359 арк.
51. ГДА СЗРУ. Ф. 1. Спр. 10976. Т. 1. 391 арк.
52. Гірняк К., Чуйко О. Фронт української революції (Причинки до історії збройної боротьби Волині). Торонто, 1979. 45 с.
53. Державний архів Волинської області. Ф. Р-1021. Оп. 1. Спр. 6. 78 арк.
54. Державний архів Тернопільської області. Ф. Р-3429. Оп. 1. Спр. 3396. 357 арк.
55. Зек Б. Волинський обласний провід ОУН (м) у 1941 – 1944 рр.: структура та кадровий склад. *Краєзнавство*. 2019. № 4. С. 59 – 68.
56. Ільницький В. Участь ОУН(м) у визвольному русі на теренах Карпатського краю (1940-ві роки). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2015. № 27. С. 266 – 282.
57. Климишин М. В поході до волі. Спомини. Т. 2. Торонто: Б. в., 1998. 387 с.
58. Книш З. Б'є дванадцята. Спогади й матеріяли до діяння ОУН напередодні німецько-московської війни 1941 р. Торонто: Срібна сурма, 1970. 384 с.
59. Книш З. Розбрат: Спогади й матеріяли до розколу ОУН у 1940-1941 рр. Торонто, б.р. 431 с.
60. Коханська Г. З Україною у серці. Спомини. Торонто: Літопис УПА, 2008. Т. 9 (Бібліотека). 384 с.
61. Кучерук О. Ярослав Горбовий – нові документи старої справи. *Вісник Львівського університету*. Серія історична. 2017. Випуск 53. С. 109 – 121.
62. Лебедь М. УПА: Українська Повстанська Армія. Б.м., 1946. 100 с.
63. Літопис УПА. Нова серія. Т. 11: Мережа ОУН(б) і запілля УПА на території ВО «Заграва», «Турів», «Богун» (серпень 1942 – грудень 1943 рр.). [упорядник: В. Ковальчук]. Торонто; Київ: Літопис УПА, 2007. 849 с.
64. Majewski M. Kontrwywiad PRL wobec Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów Andrija Melnyka w latach 1944–1989. Obrona pracy doktorskiej odbyła się w Instytucie Studiów Politycznych PAN w Warszawie 24 XI 2015 r. Warszawa, 2015. 758 s.
65. Матла О. Історичні нотатки. Торонто: Гомін України, 1985. 303 с.
66. Мечник С. Від оприччини до КГБ. Духовність московського імперіялізму. Мюнхен, 1981. 332 с.
67. Політичний терор і тероризм в Україні. XIX – XX ст. Історичні нариси. Київ, 2002. 952 с.
68. Скорупський М. У наступах і відступах. Спогади. Чикаго, 1961. 256 с.
69. Стецюк Г. Чорні дні Волині. Володимир-Волинський, 1992. 127 с.
70. Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. Документы: в 2 т.: Т. 1 : 1939 – 1943. [под ред. А. Артизова]. Москва, 2012. 878 с.
71. УПА: спогади, документи. [упорядники: Ю. Мицик, В. Даниленко, Л. Іваннікова, В. Ковальчук, І. Тарасенко, З. Хизняк, Я. Борщик, О. Овчинников, Ю. Тарасенко, Ф. Шепель]. Київ, 2016. 539 с.
72. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Ф. 3833. Оп. 1. Спр. 130. 89 арк.

73. ЦДАВО України. Ф. 3838. Оп. 1. Спр. 3-а. 78 арк.

74. Яшан В. Під брунатним чоботом. Німецька окупація Станіславщини в Другій світовій війні. 1941 – 1944. Торонто, 1989. 284 с.

References

1. Bondarenko K. Diialnist ukrainskykh zahoniv samooborony na Volyni, Bukovyni ta u Halychyni v roky Druhoi svitovoi viiny. *Ukraina – Polshcha: vazhki pytannia*. Varshava, 1998. T. 3: Materialy III Mizhnarodnoho naukovooho seminaru «Ukrainsko-polski stosunki v roky Druhoi svitovoi viiny» (Lutsk. 20 – 22 travnia 1998). P. 15 – 31.
2. Veryha V. Vtraty OUN v chasi Druhoi svitovoi viiny. Toronto, 1991. 206 s.
3. Viedenieiev D., Bystrukhin H. Mech i tryzub. Rozvidka i kontrozvidka rukhu ukrainskykh natsionalistiv ta UPA. 1920-1945. Kyiv, 2006. 408 s.
4. Hirniak K., Chuiko O. Front ukrainskoi revoliutsii (Prychynok do istorii zbroinoi borotby Volyni). Toronto:, 1979. 45 s.
5. Zek B. Volynskiy oblasnyi provid OUN (m) u 1941 – 1944 rr.: struktura ta kadrovyi sklad. *Kraieznavstvo*. 2019. № 4. P. 59 – 68.
6. Ilnytskyi V. Uchast OUN(m) u vyzvolnomu rusi na terenakh Karpatskoho kraiu (1940-vi roky). *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*. 2015. № 27. P. 266 – 282.
7. Klymyshyn M. V pokhodi do voli. Spomyny. T. 2. Toronto: B. v., 1998. 387 s.
8. Knysh Z. Bie dvanadtsiata. Spohady y materiialy do diiannia OUN naperedodni nimetsko-moskovskoi viiny 1941 r. Toronto, 1970. 384 s.
9. Knysh Z. Rozbrat: Spohady y materiialy do rozkolu OUN u 1940-1941 rr. Toronto, b.r. 431 s.
10. Kokhanska H. Z Ukrainoiu u sertsii. Spomyny. Toronto, 2008. T. 9 (Biblioteka). 384 s.
11. Kucheruk O. Yaroslav Horbovyi – novi dokumenty staroi spravy. *Visnyk Lvivskoho universytetu*. Seriia istorychna. 2017. Vyp. 53. S. 109 – 121.
12. Lebed M. UPA: Ukrainska Povstanska Armiiia. B.m., 1946. 100 s.
13. Majewski M. Kontrwywiad PRL wobec Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów Andrija Melnyka w latach 1944–1989. Obrona pracy doktorskiej odbyła się w Instytucie Studiów Politycznych PAN w Warszawie 24 XI 2015 r. Warszawa, 2015. 758 s.
14. Matla O. Istorychni notatky. Toronto, 1985. 303 s.
15. Mechnyk S. Vid oprychchyny do KHB dukhovnist moskovskoho imperiializmu. Miunkhen, 1981. 332 s.
16. Politychnyi teror i teroryzm v Ukrainy. XIX – XX st. Istorychni narysy. Kyiv, 2002. 952 s.
17. Skorupskyi M. U nastupakh i vidstupakh. Spohady. Chykaho, 1961. 256 s.
18. Stetsiuk H. Chorni dni Volyni. Volodymyr-Volynskiy, 1992. 127 s.
19. UPA: spohady, dokumenty. [uporiadnyky: Yu. Mytsyk, V. Danylenko, L. Ivannikova, V. Kovalchuk, I. Tarasenko, Z. Khyzniak, Ya. Borshchuk, O. Ovchynnykov, Yu. Tarasenko, F. Shepel]. Kyiv, 2016. 539 s.
20. Iashan V. Pid brunatnym chobotom. Nimetska okupatsiia Stanislavivshchyny v Druhii svitovii viini. 1941 – 1944. Toronto, 1989. 284 s.